

... คำนำ ...

การประกาศ “ระเบียบวาระแห่งชุมชน” เพื่อสร้างกระแสให้ชุมชนกลับมามองตนเองและเรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ซึ่งเป็นนโยบายสำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนใน 3 เรื่องหลัก คือ กระบวนการจัดทำแผนชุมชน การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และศูนย์เรียนรู้ชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถแสวงหาทางเลือกในการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ กรมการพัฒนาชุมชนเสนอให้กับชุมชน เพื่อเป็นแหล่งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชน ที่สมดุลทั้ง 4 ด้าน ซึ่งได้แก่ เรียนรู้เพื่อให้ความรู้ เรียนรู้เพื่อให้เอาไปทำเป็น เรียนรู้เพื่อใช้ชีวิตร่วมกับคนอื่น และเรียนรู้เพื่อให้ความเป็นคนที่สมบรูณ์

กรมการพัฒนาชุมชน จึงได้จัดทำ คู่มือ ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ฉบับประชาชนขึ้น เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้ใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนศูนย์เรียนรู้ชุมชน ให้เป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

กรมการพัฒนาชุมชน

กุมภาพันธ์ 2551

... สารบัญ ...

	หน้า
คำนำ	1
สารบัญ	2
เกริ่นนำ	3
● ชุมชนต้องเรียนรู้	4
● การเรียนรู้ต้องสมดุล	5
● ทำไมต้อง.....ศูนย์เรียนรู้ชุมชน !	6
● ศูนย์เรียนรู้ชุมชนเป็นได้หลายอย่าง	7
● ความหมายของศูนย์เรียนรู้ชุมชน	8
● ภารกิจของศูนย์เรียนรู้ชุมชน	9
● โครงสร้างของศูนย์เรียนรู้ชุมชน	10
● สถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้	11
● กิจกรรมการเรียนรู้	11
● เนื้อหาสาระของการเรียนรู้	12
● หน้าที่คณะกรรมการ	13
● ขั้นตอนก่อตั้งและดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน	14
● การวัดความก้าวหน้าของศูนย์เรียนรู้ชุมชน	15
● เส้นทางของศูนย์เรียนรู้ชุมชน	16
● ชุมชนได้อะไรจากศูนย์เรียนรู้ชุมชน	17
● กิจกรรมการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชน	18
● หน้าที่ความรับผิดชอบของกรม เขตจังหวัด อำเภอ พัฒนาการ และชุมชน	19
● การติดตามประเมินผล	20

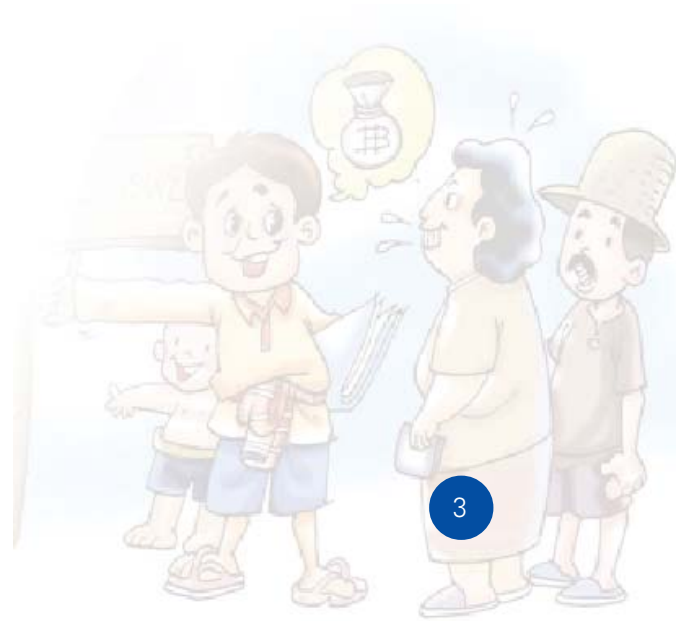

... เกริ่นนำ ...

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนไม่ใช่คำใหม่สำหรับผู้นำชุมชนแล้ว ในบางชุมชนมีศูนย์เรียนรู้มากมาย หลากหลายชื่อ แล้วแต่หน่วยงานไหนอยากจะตั้งขึ้นมา แต่เมื่อดำเนินการไปสักพักหนึ่งก็ถูกทอดทิ้ง ให่ว่างเปล่าหรือเปลี่ยนไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น ซึ่งหากไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งขึ้นมาก็คงสูญเสียชีวิตงบประมาณไปเปล่าๆ ทำอย่างไร จะให้ชุมชนเรามีศูนย์เรียนรู้ชุมชน ที่เกิดขึ้นจากความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน ที่มีการบริหารจัดการโดยคนในชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับคนในชุมชน

ดังนั้น ผู้นำชุมชนจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ เรื่องศูนย์เรียนรู้ชุมชน ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันก่อน เพราะไม่เช่นนั้น ศูนย์เรียนรู้ชุมชนก็จะเป็นศูนย์ฯ ที่สูญเปล่าไปอย่างน่าเสียดาย

ชุมชนต้องเรียนรู้

- **ความรู้เกิดใหม่ เกิดเร็ว เปลี่ยนแปลงไปมาก** ปัจจุบัน ความรู้ ข่าวสาร หลังไหลเข้ามาอย่างท่วมท้น ผ่านวิทยุ โทรทัศน์ หอกระจายข่าว หนังสือพิมพ์ ล้วนแล้วแต่กระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนแม้แต่ในชุมชนทั้งสิ้น
- หากเรายังยึดมั่นกับวิธีการเรียนรู้แบบดั้งเดิม คือ ต้องให้ ครู เจ้าหน้าที่อำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. หรือผู้นำชุมชนอื่นๆ มาสั่ง บอก หรือสอน ย่อมซ้ำเกินไป และอาจไม่เป็นประโยชน์กับเรา
- ถ้าคอยให้คนอื่นมาสอน ความรู้ที่ได้อาจไม่ตรงใจ เพราะธรรมชาติของคนแต่ละคนก็มีความแตกต่างกันไป ทั้งวิถีชีวิต ความคิด ความชอบและความถนัด **ถ้าอยากรู้ ก็ต้องเรียนรู้ อยากให้คนในชุมชนรู้ ก็ต้องส่งเสริมการเรียนรู้**
- วิธีการเรียนรู้มีมากมาย บางคนชอบฟัง บางคนชอบพูดคุย บางคนชอบทดลองลงมือทำ บางคนชอบเห็นของจริง ใครจะมาใส่ใจแยกแยะว่าคนในชุมชนเราชอบแบบไหน ถ้าให้การเรียนรู้แบบที่ไม่ตรงกับวิธีที่เขาชอบ เขาเรียนไปแล้วก็ไม่รู้ **ชุมชนทำเองย่อมมีความเข้าใจและจัดได้ตรง**
- การเรียนรู้ ไม่ได้หยุดอยู่หลังจากออกจากโรงเรียน เรายังคงต้องเรียนรู้อยู่เสมอ เช่น เรียนรู้การทำมาหากิน เรียนรู้ทางด้านบริหาร การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การรับฟังความคิดเห็น ฟังการวิพากษ์วิจารณ์ ก็เป็นการเรียนรู้อย่างหนึ่ง...
- การเรียนรู้ มีหลากหลายรูปแบบ แต่การเรียนรู้ที่ดีที่สุด คือ การเข้าถึงข้อสรุป ได้ด้วยตนเอง สามารถย่อยเป็นคำพูดของตัวเอง สามารถถ่ายทอด ด้วยความเข้าใจของตัวเอง สามารถตอบคำถามต่างๆ ได้ด้วยตัวเอง จึงเป็นวงจรของการเรียนรู้ที่ครบถ้วนสมบูรณ์
- **การเรียนรู้** เป็นไปเพื่อให้คน **“คิดเป็น”** คือ คิดเป็นและปฏิบัติได้อย่างเป็นระบบ อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการทำมาหากินและประกอบกิจการต่างๆ
- ชุมชนที่ไม่เรียนรู้ จะไม่มีความรู้ จะตามโลกไม่ทัน และมักจะถูกครอบงำทางความคิด ทำให้ถูกเอาเปรียบ และเสียโอกาสทางสังคม

การเรียนรู้ต้องสมดุล

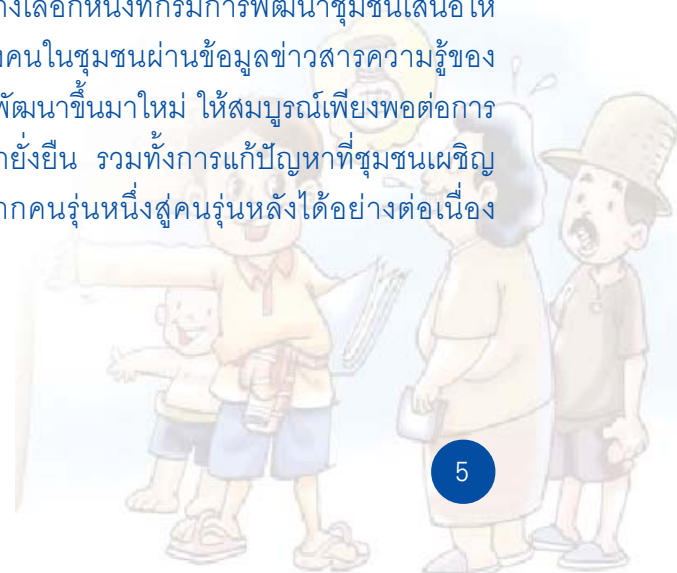
ในสังคมที่การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ หรือการประกอบอาชีพ ต้องอาศัยความรู้เป็นสำคัญนั้น การเรียนรู้ตลอดชีวิต จะเป็นกุญแจไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

การเรียนรู้ : ชุมทรัพย์ภายในของมนุษย์

การเรียนรู้ตลอดชีวิตประกอบด้วยการเรียนรู้ 4 ด้าน ได้แก่ การเรียนเพื่อมีความรู้ การเรียนรู้เพื่อไปทำเป็น การเรียนรู้เพื่อใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น และการเรียนรู้เพื่อมีความเป็นคน คนเราต้องเรียนรู้ทั้ง 4 ด้านไปพร้อมๆ กัน

การเรียนรู้ให้สมบูรณ์ทั้ง 4 ด้าน สามารถกระทำผ่านกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต แต่ปัญหาก็คือ ใครจะเป็นผู้ทำให้เกิดการเรียนรู้ ครอบครัว ชุมชน และองค์กรทางสังคมในชุมชนจะสามารถทำได้หรือไม่ การส่งเสริมให้มีศูนย์เรียนรู้ชุมชนขึ้นในชุมชน เป็นทางเลือกหนึ่งที่กรมการพัฒนาชุมชนเสนอให้กับชุมชน เพื่อให้เป็นแหล่งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชนผ่านข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชนที่คนในชุมชนจะร่วมกันค้นหา รวบรวม จัดระเบียบ และพัฒนาขึ้นมาใหม่ ให้สมบูรณ์เพียงพอต่อการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน การพัฒนาชุมชนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น รวมทั้งการแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนจะเป็นแหล่งส่งต่อข้อมูลข่าวสารความรู้จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหลังได้อย่างต่อเนื่อง และมีพลัง

ทำไมต้อง....ศูนย์เรียนรู้ชุมชน !

1. คนต้องใช้ความรู้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตัวเอง แต่ไม่รู้จะหาความรู้ได้จากที่ไหน
2. ความรู้มีมากมายในชุมชน แต่ถูกนำมาสอนกันไม่ได้
3. ข้อมูลของชุมชนมีมากมาย แต่เวลาจะใช้ต้องค้นหานาน
4. ข่าวสารทั้งข้างนอกและข้างใน มีมหาศาล แต่หายไปเมื่อปิดหอกกระจายข่าว
5. ชีวิตของชุมชน ดำเนินมาตั้งนาน แต่คนในชุมชนรู้แค่ 2 ช่วงอายุคน
6. อยากรู้เรื่องอาชีพ ต้องไปศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร
อยากรู้เรื่องสุขภาพต้องไปบ้าน อสม. หรือสถานีนอนามัย
อยากรู้เรื่องโอทอป ต้องไปสำนักงานพัฒนาชุมชน
อยากเรียนจักสาน ต้องไปศูนย์เรียนรู้ชุมชน
อยากใช้อินเทอร์เน็ต ต้องไป อบต.
เรื่องของชุมชน แท้ ๆ ...แต่ทำไมอยู่หลายที่นัก
7. คนนอกมาขอดูงานบ้านเราต้องเดินชะรอบหมู่บ้านกว่าจะได้รับความรู้ครบ เสียเวลาต้อนรับไปเยอะ ไม่สร้างความประทับใจ รายได้ก็ไม่เกิด

- มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน เราก็จะรู้ว่า จะไปหาความรู้ได้ที่ไหน
- มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน เราก็จะรู้ว่า จะไปหาความรู้ได้ที่ใคร
- มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน เราก็จะรู้ว่า จะแก้ไขปัญหาในชีวิตอย่างไร
- มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน เราก็จะรู้ว่า หมู่บ้านจะพัฒนาไปทางใดดี
- มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน เราก็จะรู้ว่า มีอะไรใหม่ๆ ในโลกนี้
- มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน คนในหมู่บ้านเรา จะเก่งขึ้น ฉลาดขึ้น
- มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน ชุมชนของเราจะเก่งขึ้น ฉลาดขึ้น

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนเป็นได้หลายอย่าง

- ศูนย์แสดงประวัติชุมชน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม
- ศูนย์แสดงวิถีชีวิตของชุมชน
- ศูนย์ถ่ายทอดภูมิปัญญาของชุมชน
- แหล่งรวมและบริการ ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ของชุมชน
- ศูนย์รวมแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชน
- ศูนย์ฝึกอบรมสารพัดวิชาที่คนในชุมชนอยากเรียน
- ศูนย์ฝึกอบรมสำหรับบริการคนนอกชุมชน
- ห้องสมุดของชุมชนที่ทุกคนเข้าไปอ่าน ยืม หาหนังสือ
- ศูนย์รวมวีดีโอ แผ่นซีดี ไปสเตอร์ แผ่นพับ ที่เกี่ยวกับความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาครอบครัว อาชีพ และชุมชน
- สถานที่ต้อนรับและบรรยายสรุปสำหรับผู้มาเยือน/เยี่ยมชมชุมชน
- ศูนย์การประชุมของชุมชน
- สถานที่พบปะเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในและคนนอกชุมชน
- ฯลฯ

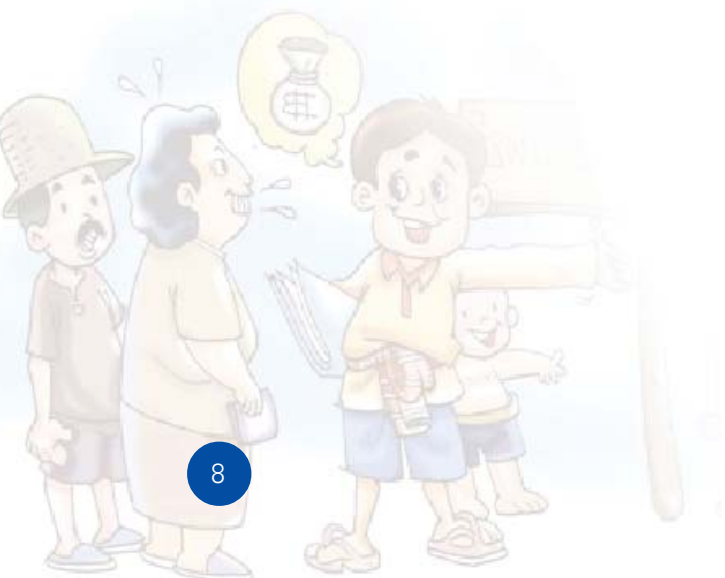
ศูนย์เรียนรู้ชุมชน คือ สถานที่เก็บ รวบรวม นำเสนอ เผยแพร่ ถ่ายทอด และส่งเสริมการเรียนรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และเรื่องราว ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และการบริหารจัดการของชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

ความหมายของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชนในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่างๆ เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของชุมชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง เป็นศูนย์ฯ ของประชาชน ที่ดำเนินการโดยประชาชน และเพื่อประชาชนที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ไม่ใช่ศูนย์ฝึกอบรมประจำหมู่บ้านที่รองรับการนัดหมายจากวิทยากรภายนอก แต่จะเป็นสถานที่ที่จะสร้างความผูกพันระหว่างคนในชุมชนกับเรื่องราวของตัวเองเป็นสำคัญ

ภารกิจของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

- จัดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ตลอดจนการสืบทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการเรียนรู้ด้านต่างๆ ของประชาชนในชุมชน
- เป็นศูนย์รวมของข้อมูล เช่น ข้อมูล จปฐ. กชช 2ค. แหล่งน้ำ กลุ่มอาชีพ ฯลฯ รวมทั้ง ข่าวสาร สารระความรู้ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้เท่าทันสถานการณ์โลก
- รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน องค์ความรู้ที่มีอยู่กระจัด กระจายในชุมชน และจัดการให้เป็นหมวดหมู่ มีความชัดเจนเป็นรูปธรรม ที่ประชาชนสามารถเข้าไป สืบค้น ศึกษาและเรียนรู้ได้ทุกเวลา
- เป็นศูนย์กลางในการจัดการความรู้ ที่ดำเนินการโดยประชาชนและเพื่อประชาชน
- เป็นศูนย์ประสานและบูรณาการการทำงานของทุกภาคส่วน ภาคประชาชน ได้แก่ ผู้นำ กลุ่ม/องค์กร เครือข่าย ภาคเอกชน และภาคีการพัฒนาภาครัฐ
- เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน
- เป็นสถานที่ที่มีโครงสร้างเป็นอาคาร หรือสถานที่ใดๆ ก็ได้ ที่มีองค์ความรู้ สามารถให้ การเรียนรู้แก่ประชาชนที่ต้องการความรู้สามารถเข้าถึงได้

โครงสร้างของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

ประกอบด้วย

- **คณะกรรมการ** ประกอบด้วยผู้แทนจากผู้นำชุมชน กลุ่ม/องค์กร เครือข่ายองค์กรชุมชน ประชาชน ชาวบ้าน อาสาสมัคร ฯลฯ โดยมาจากการคัดเลือกของชาวบ้านเองและชาวบ้านให้การยอมรับ ซึ่งคณะกรรมการจะร่วมมือกันวางแผนและดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ ที่ได้ร่วมกันกำหนด เพื่อระดมพลังให้เกิดการเรียนรู้และบริหารจัดการในศูนย์เรียนรู้ให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- **ที่ปรึกษา** เป็นภาคีการพัฒนาภาครัฐ เช่น พัฒนาชุมชน การศึกษานอกโรงเรียน เกษตร สาธารณสุข และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- **ระเบียบข้อบังคับ** ซึ่งคณะกรรมการฯ ได้จัดทำขึ้นที่เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารศูนย์ฯ
- **สถานที่** เล็ก ใหญ่ไม่สำคัญ อาจอยู่ในห้องของอาคาร อบต. บ้านผู้ใหญ่บ้าน บ้านผู้นำ บ้านปราชญ์ชาวบ้าน ศาลาวัด ใต้ต้นไม้ ศาลากลางบ้าน ซึ่งเป็นสถานที่ให้พบปะ พูดคุยกัน อย่างมีความสุข ประชุม ทำงานกันได้ตลอดเวลา ให้เป็นสถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์ของการรวมตัวกัน เพื่อการเรียนรู้ ไม่จำเป็นต้องหางบประมาณมากก่อสร้างศูนย์ใหม่ แต่ถ้ามีอาคารเป็นการเฉพาะก็ยิ่งดี
- **การบริหารจัดการศูนย์ฯ** คณะกรรมการฯ ที่ได้รับการคัดเลือก มีการบริหารจัดการเพื่อให้ศูนย์ฯ สามารถบริหารจัดการได้อย่างเป็นรูปธรรม
- **งบประมาณ** เพื่อพัฒนาคณะกรรมการของศูนย์เรียนรู้ชุมชนให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจัดซื้อวัสดุ ค่าธรรมเนียมที่จำเป็นในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชน

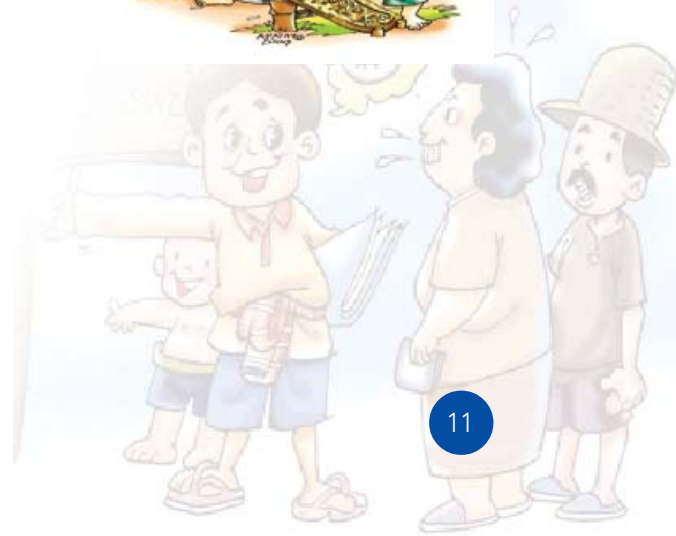
สถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้

สถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งสามารถเป็นได้ทั้งในอาคารศูนย์ฯ และนอกอาคารศูนย์ฯ ตัวอย่าง การจัดกิจกรรมในศูนย์ฯ ได้แก่ การจัดแบ่งพื้นที่เป็นส่วนๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น ที่ประชุม มุมห้องสมุด ห้องนิทรรศการ กระดานแสดงสถิติข้อมูลชุมชน แผนที่แสดงจุดเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้ ทะเบียนรายชื่อผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน ฯลฯ กระดานแสดงข้อมูลของชุมชน แผนที่จุดเรียนรู้ หรือแหล่งเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมนอกศูนย์ฯ ได้แก่ การจัดที่จุดเรียนรู้ หรือแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เช่น การจัดแปลงสาธิต สถานที่ประกอบกิจการ โรงงาน สถานที่ทำการกลุ่ม ฯลฯ

กิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรมที่เรียกว่าเป็นกิจกรรมการเรียนรู้มีหลายลักษณะ เช่น

- การเรียน/การสอนเสริมหรือนอกเหนือจากที่จัดโดยโรงเรียนเพื่อเด็กนักเรียน
- การค้นหา และบันทึก เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชนชาวหมู่บ้าน
- การค้นหา และบันทึก เกี่ยวกับชนบประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยม เอกลักษณ์ประจำถิ่นของหมู่บ้าน
- การฝึกอบรมหรือรับฟังคำบรรยายจากปราชญ์ชาวบ้าน
- การจัดเวทีประชาคมเพื่อการเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกัน
- การเข้าเรียนทางอินเทอร์เน็ต
- การสาธิตและการชมการสาธิต
- การจัดและชมนิทรรศการ
- การจัดและเข้าร่วมสัมมนา อภิปราย
- ฯลฯ

เนื้อหาสาระของการเรียนรู้

การเรียนรู้ในศูนย์เรียนรู้ จะเรียนจาก สิ่งที่เก็บ แสดง และถ่ายทอดให้กัน ซึ่งแยกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้

ข้อมูล

ข้อมูล จปฐ. กชช.2ค ทะเบียนผู้นำ กลุ่ม/องค์กร ข้อมูลผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น เอกลักษณะของชุมชน บัญชีรายรับรายจ่ายของครัวเรือน แผนชุมชน โครงการกิจกรรม ฯลฯ

ข่าวสาร (สารสนเทศ)

- สารสนเทศชุมชน 13 องค์ประกอบ ได้แก่ ประวัติหมู่บ้าน แผนที่ตั้ง ลักษณะภูมิประเทศ (ภูมิอากาศ/ฤดูกาล) ลักษณะของประชากร (อัตราความหนาแน่น/โครงสร้างประชากร) ลักษณะการประกอบอาชีพของชุมชน (เกษตร/อุตสาหกรรม/รับจ้าง ฯลฯ) ผลิตภัณฑ์มวลรวมของหมู่บ้าน ผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจของหมู่บ้าน ศิลปะ/วัฒนธรรม/ภูมิปัญญาของหมู่บ้าน สถานที่ท่องเที่ยว/สถานที่บริการ การคมนาคม (การเดินทางไปยังหมู่บ้าน) ประเพณี/เทศกาล ประจำปี ทักษะ/ฝีมือ/แรงงานของหมู่บ้าน อื่นๆ
- ข่าวสารเพื่อการดำเนินชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น เทคนิควิทยาการใหม่ๆ เกี่ยวกับการทำให้ข้าวมีผลผลิตมากขึ้น และใช้ต้นทุนต่ำลง การปลูกข้าวสายพันธุ์ใหม่ การเปลี่ยนแปลงคุณภาพดิน การรับประทานอาหารให้ปลอดภัยจากโรคมะเร็ง การศึกษาระดับมัธยมปลายและมหาวิทยาลัย การแข่งขันกีฬาระดับท้องถิ่นและชาติ ฯลฯ
- ข่าวสารเพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน เช่น ยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขของจังหวัด การบำรุงรักษาถนนภายในหมู่บ้าน การอนุรักษ์และป้องกันการพังทลายของดินภูเขา นโยบายของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้าน การเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตของชนบท เทคนิคการวางแผนชุมชน

ความรู้

- ความรู้ด้านวัฒนธรรม
- ความรู้การประกอบอาชีพ/ผลิตภัณฑ์ชุมชน
- ความรู้ที่ชุมชนต้องการ เพื่อค้นหาตัวตนที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน
- ความรู้ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน เช่น วิธีการเลี้ยงปลาพันธุ์หายาก วิธีแก้ปัญหาดินเค็มที่คิดค้นโดยภูมิปัญญาของคนในชุมชน วิธีการประหยัดน้ำเพื่อการเกษตรที่คนในชุมชนใช้ได้ผล ฯลฯ
- ความรู้จากคนหรือบุคคลภายนอก

ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ข้างต้น จะถูกนำมา แสดงให้ชม วางไว้ให้เรียน พูดีให้ฟัง อบรมให้รู้ บริการให้เยี่ยมไปเรียนที่บ้าน หยิบขึ้นมาเป็นประเด็นคุยกัน ฯลฯ

หน้าที่คณะกรรมการ

1. กำหนดเป้าหมายของศูนย์เรียนรู้ชุมชน วางแผนปฏิบัติการ และดำเนินการต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้
2. ทำแผนที่จุดเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เข้ามาเรียนรู้สามารถหาพบได้ง่าย
3. สร้างและบริหารจัดการศูนย์ฯ เพื่อให้เป็นศูนย์กลางในการบริการความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ตามความต้องการของชุมชน
4. พัฒนาคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ผู้นำชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องให้มีความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการส่งเสริมการจัดการความรู้ในชุมชน และร่วมปฏิบัติกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การจัดการความรู้ของชุมชนเป็นไปอย่างมีระบบและต่อเนื่อง
5. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้มีความหลากหลายทั้งเนื้อหาสาระและรูปแบบการเรียนรู้ เพื่อให้สามารถสนองตอบความต้องการของคนในชุมชนได้มากที่สุด
6. แสวงหารายได้หรือกองทุนสำหรับดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์ฯ เช่น รายได้จากผู้ที่มาศึกษาดูงาน รายได้จากการฝึกอบรมจากการขายสินค้าหรือของที่ระลึก หรือจาก การให้บริการอื่นๆ

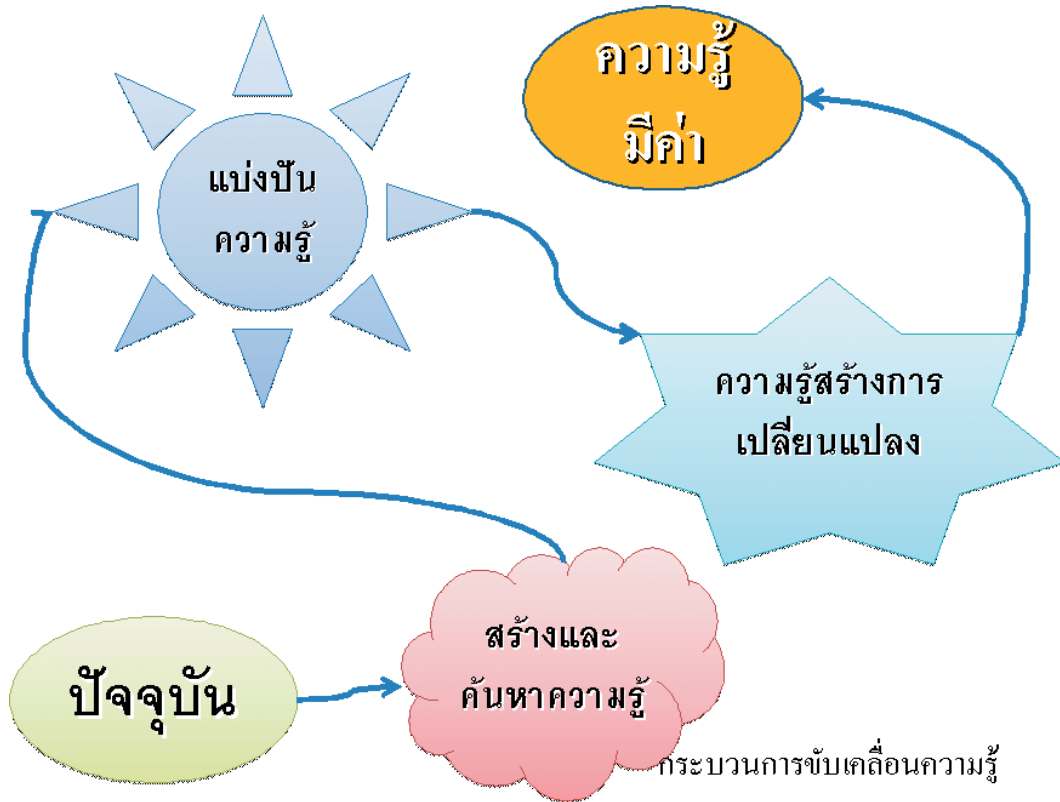

ขั้นตอนก่อตั้งและดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน

1. จัดเวทีประชาคมเผยแพร่ความคิด พัฒนาการชี้แจงวัตถุประสงค์ และประโยชน์ของศูนย์เรียนรู้ชุมชน
2. แต่งตั้งคณะกรรมการของหมู่บ้าน
3. คณะทำงานของหมู่บ้าน สำรวจ จัดทำจุดเรียนรู้และเก็บข้อมูลคนเก่ง ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้านในเรื่องต่างๆ รวมทั้งค้นหา ผู้รู้ที่จะบอกเล่าประวัติของหมู่บ้านได้
4. จัดทำแผนที่จุดเรียนรู้ของหมู่บ้าน
5. จัดเก็บข้อมูลประวัติหมู่บ้าน จัดการความรู้ของจุดเรียนรู้ให้เป็นลายลักษณ์อักษร และปรับข้อมูลของหมู่บ้านให้เป็นปัจจุบัน
6. สืบค้น บันทึก ประวัติหมู่บ้าน และวิถีชีวิตของชุมชนในอดีต
7. จัดทำชุดความรู้ของจุดเรียนรู้ให้เป็นลายลักษณ์อักษร รวบรวมเป็นบันทึกภูมิปัญญาของหมู่บ้าน โดยมีคนเก่ง ผู้รู้ หรือปราชญ์ชาวบ้านเป็นเจ้าของความรู้ และเป็นวิทยากรของชุมชนในการถ่ายทอดความรู้ต่างๆ
8. ปรับข้อมูลสารสนเทศ เช่น ข้อมูล จปฐ. กชช 2ค. ทะเบียนผู้นำ กลุ่ม องค์กร กองทุน และ ฯลฯ ให้เป็นปัจจุบัน
9. จัดเวทีประชาคม เพื่อรับรองความเที่ยงตรงของข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ที่จัดทำไว้
10. สรรหาคณะกรรมการบริหาร และดำเนินการศูนย์เรียนรู้ชุมชน
11. สำรวจ และตัดสินใจเรื่องอาคารศูนย์เรียนรู้ชุมชน
12. สำรวจแหล่งงบประมาณ เขียนโครงการเสนอขอรับการสนับสนุน
13. สร้าง/ปรับปรุงอาคาร แล้วบรรจุข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ไว้ในอาคาร
14. คณะกรรมการบริหารศูนย์กำหนดระเบียบการบริหารศูนย์เรียนรู้ชุมชน
15. จัดกิจกรรมสร้างองค์ความรู้ใหม่ของชุมชน
16. วางแผนธุรกิจของศูนย์เรียนรู้ชุมชน
17. จัดทำปฏิทินกิจกรรมการเรียนรู้
18. กำหนดระเบียบการให้บริการบุคคลภายนอกชุมชน

การวัดความก้าวหน้าของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

จะประเมินความก้าวหน้าของศูนย์เรียนรู้ชุมชน ต้องวัดว่า ขณะที่เราประเมินหมู่บ้านของเรามีอะไรที่เรียกว่า เป็นความรู้ ที่เป็นผลผลิตของศูนย์เรียนรู้ชุมชน หมู่บ้านกำลังทำอะไรกับความรู้

- สร้าง และค้นหาความรู้
- นำความรู้ไปแบ่งปันกัน เรียนรู้ร่วมกัน ถ่ายทอดให้กันและกัน
- นำความรู้ไปสร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับชีวิตคนในชุมชน หรือพัฒนาหมู่บ้าน
- นำความรู้ของหมู่บ้านไปเพิ่มค่า สร้างราคา ขายความรู้ได้ (ฝึกอบรมเรียกเก็บค่าลงทะเบียน พิมพ์เป็นหนังสือออกขาย จัดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา ฯลฯ)

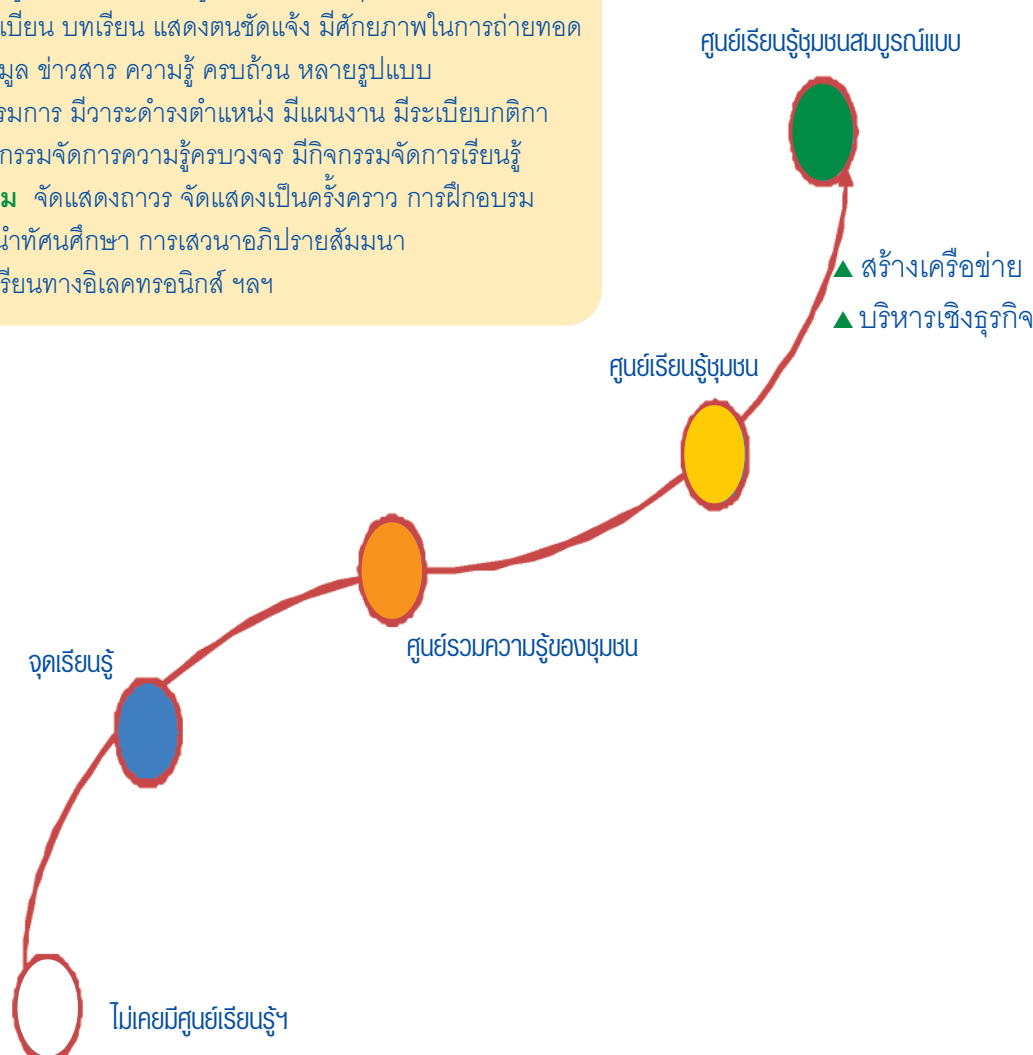

เส้นทางของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

ชุมชนแต่ละแห่งมีระดับการพัฒนาไม่เท่ากัน ศูนย์เรียนรู้ชุมชนก็ไม่สามารถสร้างขึ้นให้สมบูรณ์แบบได้พร้อมๆ กัน จะเริ่มต้นทำอะไรก่อนหลัง ก็ให้ดูแผนที่การยกระดับนี้เป็นหลัก

- อาคาร** เป็นเอกเทศ แบ่งสัดส่วน พื้นที่ทำงาน พื้นที่เก็บข้อมูลข่าวสาร ความรู้พื้นที่บริการความรู้ และ Internet ชุมชน + website
- ปราชญ์** มีทะเบียน บทเรียน แสดงตนชัดแจ้ง มีศักยภาพในการถ่ายทอด
- สาระ** มีข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ครบถ้วน หลายรูปแบบ
- องค์กร** มีกรรมการ มีวาระดำรงตำแหน่ง มีแผนงาน มีระเบียบกติกากิจกรรม
- กิจกรรม** มีกิจกรรมจัดการความรู้ครบวงจร มีกิจกรรมจัดการเรียนรู้
- รูปแบบกิจกรรม** จัดแสดงถาวร จัดแสดงเป็นครั้งคราว การฝึกอบรม การนำทัศนศึกษา การเสวนาอภิปรายสัมมนา การเรียนทางอิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ

ชุมชนได้อะไรจากศูนย์เรียนรู้ชุมชน

- **ชุมชนจะมีศูนย์เรียนรู้ชุมชน** เป็นที่รวบรวมจุดเรียนรู้ และแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเข้าไว้ด้วยกันอย่างเป็นระบบ เพื่อให้คนในชุมชนได้เข้าถึงความรู้ให้มากที่สุด
- **ชุมชนจะมีศูนย์เรียนรู้ชุมชน** เป็นที่ให้บริการข้อมูล ความรู้ และองค์ความรู้ที่รวบรวมมาจากผู้รู้ และแหล่งความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน
- **ชุมชนจะมีศูนย์เรียนรู้ชุมชน** เป็นสถานที่ส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ ในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดเวที การประชุม การเสวนา การสาธิต การจัดนิทรรศการ มหกรรม และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อื่นๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน
- **ชุมชนจะมีศูนย์เรียนรู้ชุมชน** เป็นสถานที่ที่เปิดโอกาสให้ทุกๆ คนในชุมชนเข้ามาพบปะ พูดคุย สังสรรค์ หรือจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ให้มีความรัก ความสามัคคี ความเอื้ออาทรต่อกัน
- **และชุมชนจะมีศูนย์เรียนรู้ชุมชน** เป็นที่เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ข้อมูล ข่าวสาร สถานการณ์ และความเคลื่อนไหวต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกชุมชน อันเป็นต้นทุนสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ของชุมชนต่อไป

กิจกรรมการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชน ประกอบด้วย

1. การพัฒนาจุดเรียนรู้ของชุมชน

- 1.1 จัดเวทีประชาคมเผยแพร่ความคิด ชี้แจงวัตถุประสงค์ และประโยชน์ของศูนย์เรียนรู้ชุมชน
- 1.2 สรรหาแกนนำ แต่งตั้งคณะทำงานของหมู่บ้าน สรรวจและจัดทำจุดเรียนรู้
- 1.3 คณะทำงานของหมู่บ้านเก็บข้อมูลคนเก่ง ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ในเรื่องต่าง ๆ
- 1.4 คณะทำงานของหมู่บ้านค้นหา ผู้รู้ที่จะบอกเล่าประวัติของหมู่บ้านได้
- 1.5 จัดทำแผนที่จุดเรียนรู้ของหมู่บ้าน

2. การพัฒนาศูนย์รวมความรู้ของชุมชน

- 2.1 จัดเวทีประชาคม เพื่อชี้แจงให้เห็นความสำคัญของศูนย์เรียนรู้ชุมชน และกำหนดหัวข้อความรู้ที่จำเป็นเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน หาอาสาสมัครบันทึกความรู้ภูมิปัญญา
- 2.2 อาสาสมัครวางแผนปฏิบัติการจัดการความรู้ของชุมชน คือ การจัดเก็บข้อมูลประวัติหมู่บ้าน จัดการความรู้ของจุดเรียนรู้ บันทึกให้เป็นลายลักษณ์อักษร และปรับข้อมูลของหมู่บ้าน
- 2.3 อาสาสมัครสืบค้น บันทึก ประวัติหมู่บ้าน และวิถีชีวิตของชุมชนในอดีต
- 2.4 อาสาสมัครจัดการความรู้ของจุดเรียนรู้ให้เป็นลายลักษณ์อักษร รวบรวมเป็นบันทึกภูมิปัญญาของหมู่บ้าน โดยมีคนเก่ง ผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านเป็นเจ้าของความรู้ นั้น และเป็นวิทยากรของชุมชนในการถ่ายทอดความรู้นั้นๆ
- 2.5 อาสาสมัครปรับข้อมูลสารสนเทศ เช่น ข้อมูล จปฐ. กชช 2ค. ทะเบียนผู้นำ กลุ่มองค์กร กองทุน และ ฯลฯ ให้เป็นปัจจุบัน
- 2.6 รวบรวมผลจากขั้นตอนที่ 2.3-2.5 เตรียมนำเสนอประชาคมให้ตรวจสอบและรับรองความเที่ยงตรง

3. การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน

- 3.1 จัดเวทีประชาคม เพื่อรับรองความเที่ยงตรงของผลงานในข้อ 2.6 และชี้ให้เห็นความสำคัญของการมีอาคาร/สถานที่ เก็บรักษาองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ประวัติหมู่บ้าน และข้อมูลให้อยู่ในสถานที่ที่ทุกคนในชุมชนจะใช้ประโยชน์ได้ พร้อมกับสรรหาคณะกรรมการบริหารและดำเนินการศูนย์เรียนรู้ชุมชน
- 3.2 จัดประชุมร่วมแกนนำ อาสาสมัคร และคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ เพื่อออกแบบการจัดตั้งดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน และวางแผนปฏิบัติการจัดตั้งและดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน
- 3.3 สรรวจและตัดสินใจเรื่องอาคารศูนย์เรียนรู้ชุมชน
- 3.4 สรรวจแหล่งงบประมาณ ศึกษาระเบียบการของแหล่งงบประมาณ เขียนโครงการเสนอขอรับการสนับสนุน
- 3.5 สร้าง/ปรับปรุงอาคาร แล้วบรรจุข้อมูลข่าวสารความรู้ไว้ในอาคาร
- 3.6 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ภายในชุมชน

▲ คู่มือ...ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ฉบับประชาชน ▲

- 4. คณะกรรมการบริหารศูนย์กำหนดระเบียบการบริหารศูนย์เรียนรู้ชุมชน
- 5. การส่งเสริมศูนย์เรียนรู้ชุมชนเชิงธุรกิจ
 - 5.1 จัดเวทีประชาคม ระดมความเห็นเพื่อสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ใหม่
 - 5.2 จัดกิจกรรมสร้างองค์ความรู้ใหม่ของชุมชน
 - 5.3 วางแผนธุรกิจของศูนย์เรียนรู้ชุมชน
 - 5.4 จัดทำปฏิทินกิจกรรมการเรียนรู้
 - 5.5 กำหนดระเบียบการให้บริการบุคคลภายนอกชุมชน
 - 5.6 จัดประชุมเชิงปฏิบัติการกรรมการบริหารศูนย์เรียนรู้ชุมชนในระดับตำบล/อำเภอ

หน้าที่ความรับผิดชอบของกรม เขตจังหวัด อำเภอ พัฒนาการ และชุมชน จำแนกเป็นดังนี้

การติดตามประเมินผล

การติดตามประเมินผล จะใช้รูปแบบการติดตามประเมินแบบมีส่วนร่วม โดยจัดเวทีระดมความคิดเห็นเพื่อให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์ชี้วัดผลการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ว่าอยู่ในระดับใด สามารถปฏิบัติได้ตามแผนหรือไม่อย่างไร บรรลุตามเป้าหมายครบถ้วนหรือไม่ อย่างไร

การติดตามประเมินผลสามารถกระทำได้ตลอดเวลา ทั้งก่อนการดำเนินงาน ระหว่างการดำเนินงาน และหลังจากการดำเนินงาน โดยการจัดเวทีทบทวน รายงานผล และสรุปบทเรียน ที่ได้จากการปฏิบัติแต่ละครั้ง โดยจัดบันทึกไว้ทุกครั้ง กระบวนการติดตามประเมินผลแบบนี้ จะทำให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง จนกล้าที่จะเผยแพร่ ถ่ายทอด และขยายผลไปยังชุมชนข้างเคียงได้

นสรูป

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ โดยมีศูนย์เรียนรู้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมประสานให้องค์ความรู้ต่างๆ แพร่กระจายไปทั่วทั้งชุมชน เป็นสิ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับชุมชนทั้งในระบบวิถีคิด วิถีปฏิบัติ และวิถีการให้คุณค่าสิ่งต่างๆ ในมุมมองที่กว้างไกลกว่าเดิม

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนจึงเป็นเสมือนศูนย์รวมชีวิต รวมความคิด ผลิตความรู้ของคนในชุมชนให้เห็นประโยชน์ของการเรียนรู้ อันเป็นรากฐานในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนอย่างแท้จริง

